

Ankara Zirvesi'nin Ardından: Orta Doğu'da Yeni Bir Bölgesel Sistem Mi Şekilleniyor?

Uluslararası sistemdeki büyük dönüşümler, tek bir kararın ya da tek bir zirvenin sonucu değildir; aksine büyük ve bölgesel güçleri, çıkarlarını ve rollerini yeniden tanımlamaya iten olayların ve değişimlerin uzun süreli birikiminin bir sonucudur. Dünyanın farklı bölgelerinde büyük krizler aynı anda ortaya çıktığında, bunlar genellikle birbirinden bağımsız kalmaz; aksine coğrafya, siyaset, ekonomi ve güvenliğin iç içe geçtiği yeni bir stratejik sahne oluşturmaya başlar.

Bu açıdan bakıldığında 7 ve 8 Temmuz 2026 tarihlerinde Ankara'nın ev sahipliğini yaptığı NATO Zirvesi'nin, sadece askeri ittifakın rutin bir toplantısı olarak değil, aksine Rusya ile Ukrayna arasında devam eden savaş, ABD ile Çin arasında tırmanan rekabet, Washington ile Tahran arasında artan gerginlik, özellikle Suriye sahnesindeki değişimlerin ardından Orta Doğu'da yaşanan derin dönüşümler ve krize köklü bir çözüm beklenirken Hürmüz Boğazı'na alternatif arayışları kapsamında deniz koridorlarının ve enerji güvenliğinin öneminin artması gibi uluslararası açıdan son derece hassas bir dönemde gerçekleşen bir durak olarak okunması gerekir.

Savunma ittifakından, stratejik ortamı yönetme aracına

1949 yılında Kuzey Atlantik İttifakı kurulduğunda, dünya Doğu ve Batı blokları arasındaki kutuplaşmanın doruk noktasını yaşıyordu ve açıkça ilan edilen hedef ise şuydu: Batı Avrupa'yı ve Kuzey Atlantik bölgesini her türlü Sovyet yayılmacılığından korumak ve bir üye devlete yönelik saldırıyı tüm üyelere yönelik bir saldırı olarak kabul eden toplu savunma ilkesini pekiştirmekti.

Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması, bazılarının beklediği gibi ittifakın sonunu getirmemiş; aksine ittifakın işlevinin yeniden tanımlamasına yol açmıştır. Yani belirli bir coğrafi bölgenin savunulmasına odaklanan bir ittifaktan, geleneksel sınırlarını aşan krizlerle başa çıkan daha geniş bir güvenlik ve siyasi çerçeveye aşamalı olarak geçiş yapmıştır. Zira Balkanlar, Afganistan ve Libya'ya müdahale etmiş; ardından da Rusya-Ukrayna savaşıyla birlikte uluslararası siyasetin ön saflarına güçlü bir şekilde geri dönmüştür.

Bugün, ittifakın hesaplarındaki güvenlik mefhumu, artık sadece kara sınırları veya geleneksel askeri üstünlükle bağlantılı değildir; aksine enerji güvenliği, teknoloji, siber uzay, tedarik zincirleri ve hayati deniz koridorlarını da kapsar bir hale gelmiştir. Bu dönüşüm, 21. yüzyıldaki çatışmanın doğasındaki değişimi yansıtmaktadır; zira ekonomi ve bilgi ağları üzerindeki kontrol, toprak üzerindeki kontrol kadar önemli bir hale gelmiştir.

Bununla birlikte NATO'nun rolünü, ABD'nin gücü çerçevesinde değerlendirmezsek, o zaman bu okuma eksik kalacaktır. Çünkü Amerika, ittifakın sadece bir üyesi değil, aynı zamanda ittifak içindeki en büyük askeri ve siyasi güç olup ittifakın stratejik önceliklerinin belirlenmesinde en geniş etkiye sahiptir. Bu nedenle bugün onun, Trump'ın müttefiklerine karşı tutumuna bakmaksızın,

uluslararası sistemin şekli ve bu sistemdeki nüfuz dengeleri hakkında Amerika'nın daha geniş bir vizyonu kapsamında hareket ettiğini görürüz.

Orta Doğu, yeni denklemin kalbindedir

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana Orta Doğu, Amerika'nın büyük stratejik hesaplarından ayrı bir bölge olmaktan çıkmış; aksine daha sonraki aşamada ABD'nin güvenliğinin savunulmasında ön cephe olarak değerlendirilmiş, bu çerçevede "Büyük Orta Doğu Projesi" adı verilen bir proje başlatılmış, ardından bu proje "Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi" şeklinde revize edilmiştir; nitekim söz konusu proje, Haziran 2004'te Sea Island'da düzenlenen G8 (sekizler grubu) Zirvesi'nde sunulmuştur. İslam'ın bu topraklardan küresel olarak yayılması meselesi, bölgenin coğrafi konumu, en önemli enerji kaynaklarını barındırması, Hürmüz Boğazı ve Babulmendep gibi hayati deniz geçitlerini denetlemesi, ardından Yahudi varlığının bölgenin tam kalbine yerleştirilmesi; evet bütün bunlar, Orta Doğu'yu doğrudan ABD'nin ulusal güvenliğiyle bağlantılı bir hâle getirmiştir; bununla birlikte, Amerika içinde Washington'ın Asya'da Çin'le rekabete odaklanabilmesi için Orta Doğu'daki mevcut yükümlülüklerini azaltması gerektiğini düşünen akımların varlığı da gözden kaçırılmamalıdır.

Bu nedenle Washington, bölgeye sadece yerel çatışmalar açısından bakmamakta, aynı zamanda ona, medeniyetler çatışmasının doğası ve uluslararası nüfuzun geleceği ile ilgili daha geniş denklemin bir parçası olarak bakmaktadır. Deniz seyrüsefer özgürlüğünün korunması, rakip güçlerin nüfuzunun genişlemesinin engellenmesi ve müttefiklerin güvenliğinin sağlanması, evet bunların hepsi ABD stratejisinin şekillenmesine dahil olan unsurlardır.

Bu bağlamda ABD ile İran arasındaki gerginlik, gelecekteki bölgesel sistemin şekillenmesinde etkili olabilecek en önemli dosyalardan birini oluşturmaktadır. İran, bölgede geniş bir nüfuza, müttefik ilişkisi ve güçlerden oluşan bir ağa sahipken, Washington ve müttefikleri ise bu nüfuzun bölgesel güvenlik dengeleri için bir tehdit oluşturduğunu düşünmektedir.

Bunun için Amerika, ister diplomatik ve askeri girişimler yoluyla olsun, ister bazı müttefiklerinin İran ve onun kollarını dizginlemeye katılımı yoluyla olsun, bölgesel güçlerin rollerini yeniden düzenleyecek yeni düzenlemeler dayatmaya çalışmaktadır. Bu ise, İran'ın sahneden çekileceği anlamına gelmemekte; aksine belki de bir uydu devletten tabi ajan bir devlete geçmesiyle birlikte bölgesel sistem içindeki konumunun ve katılım şartlarının yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir.

Zirvenin sona ermesinin hemen ardından bölge hızla bir gerginliğe tanık olmuş ve Hürmüz Boğazı meselesi, bir dizi Batılı güç arasında askeri koordinasyonun artması ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu müttefik ülkelerin olası katılımıyla deniz seyrüseferini güvence altına almak ve mayın temizliği yapmak için ortak düzenlemeler oluşturma hazırlıkları eşliğinde, yeniden uluslararası gündemin en önemli başlıklarından biri hâline gelmiştir. Buna karşılık İran, siyasi, güvenlik ve stratejik açıdan eşi benzeri görülmemiş bir baskı aşamasıyla karşı karşıya görünmektedir.

“Türkiye Yüzyılı”... Değişen bir sistemde bölgesel güç projesi

Bu dönüşümlerin ortasında Türkiye, uluslararası ortamdaki değişimden en fazla yararlanabilecek ülkelerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Zira Türkiye, Avrupa, Orta Doğu, Karadeniz ve Kafkasya'nın arasını birleştiren olağanüstü bir konuma sahip olan ve NATO üyesi olan bir ülkedir; ancak aynı zamanda, geleneksel ittifakların sınırlarını aşan bir rol oynamasına imkan tanıyan stratejik bir bağımsızlık marjı oluşturmaya çalışmaktadır. Çünkü Türkiye, özellikle Suriye'yi kendi kanatlarının altına almayı başardıktan sonra, İran'ın çekilmesiyle oluşacak boşlukları doldurabilecek yükselen bölgesel bir aktör olup, bu konuda gözünü Irak'a dikmiştir.

Bundan dolayı Ankara'nın Cumhuriyet'in ikinci yüzüncü yılında Türkiye'nin konumuna ilişkin bir vizyon olarak ortaya koyduğu **“Türkiye Yüzyılı”** projesinin önemi buradan kaynaklanmaktadır. Bu proje, ekonomik ya da büyüme boyutuyla ve Körfez ülkelerini Avrupa'ya bağlayan “Kalkınma Yolu” projesiyle sınırlı değildir; aksine savunma sanayilerini güçlendirmek, diplomatik nüfuzunu genişletmek ve coğrafi konumunu siyasi güçle birleştirmek yoluyla Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası alanda etkili bir güç olarak üstleneceği role dair siyasi ve stratejik bir vizyon da barındırmaktadır.

Bu proje, Orta Doğu'nun yapısında yaşanabilecek olası dönüşümlerin gölgesinde özel bir önem kazanmaktadır. Nitekim Türkiye, bölgenin farklı bir aşamaya girebileceğinin ve askeri güç, ekonomi ve ortaklıklar kurma gücünün arasını birleştiren ülkelerin, gelecekteki sistemin şekillenmesinde en fazla etki gücüne sahip olacağının farkındadır.

Bu çerçevede, Yahudi varlığıyla olan ilişkiler hassas dosyalardan birini oluşturmaktadır. Zira Yahudi varlığı, özellikle stratejik olarak değerlendirdiği tehditlere karşı koymak amacıyla, güvenlik ve ekonomik işbirliğine dayalı yeni bölgesel düzenlemeler içinde konumunu pekiştirmeye çalışmaktadır. Türkiye ise, Kıbrıs, Yunanistan ve Suriye gibi birçok dosyada Yahudi varlığı ile ilan edilen siyasi anlaşmazlıklara rağmen, coğrafi konumu ve bölgedeki tarihi rolü nedeniyle, gelecekteki herhangi bir bölgesel düzenlemede göz ardı edilemeyecek bir taraf haline gelmiştir.

Bu, Türkiye'nin İbrahim Anlaşmalarına katılmasının gerekli olduğu anlamına gelmemekte; aksine olası herhangi bir bölgesel sistemin, ABD'nin zorla bölgeye entegre etmeye çalıştığı bu varlığın, etkili bir askeri ve ekonomik aktör olarak var olduğu gerçeğiyle muamele etmek zorunda kalacağına işaret etmektedir.

Gelecekteki sistemi şekillendirme gücüne kim sahip olacak?

Yaşanan dönüşümler, yeni bir bölgesel sistemin fiilen ortaya çıktığı anlamına gelmemekte; ancak bunlar, Ortadoğu'nun derin bir yeniden yapılanma aşamasına girdiğini teyit ettiği anlamına gelmektedir. Bu yüzden ABD, ittifakları ağı aracılığıyla liderlik konumunu pekiştirmeye çalışırken, NATO Batı'nın en önemli güç araçlarından biri olmaya devam etmektedir. Bu dönüşümlerin tam kalbindeki Türkiye, “Türkiye Yüzyılı” projesi aracılığıyla, olayları etkileme sınırlarını aşarak bir sonraki aşamanın kurallarının şekillendirilmesine de

Müh. Visam Atraş